

ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΣΤΑΣ Ν. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΞΥΓΓΡΑΜΜΑ
ΙΔΡΥΘΕΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ
ΠΡΟΝΟΙΑ, ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΞΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΒΛΑΧΟΥ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ, ΔΕ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ
ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΒΙΖΟΥΚΙΔΟΥ
ΕΝ ΒΕΡΟΛΙΝΩ,
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΝΑΓΝΟΣΤΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΑΛΚΙΒΙΑΔΟΥ ΚΟΝΤΟΠΑΝΟΥ
ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ
ΕΝ ΤΗ, ΙΕΡΑ, ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙ

ΕΤΟΣ ΠΡΩΤΟΝ
1926

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ.ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΚΥΡΙΑΚΟΣ Ο ΞΕ ΑΪΚΩΝΟΣ ΕΝ ΗΠΕΙΡΩ¹

ΥΠΟ

Δ^ρ ERICH ZIEBARTH

Καθηγητοῦ τοῦ ἐν Ἀμβούργῳ Πανεπιστημίου.

Πιθανῶς ὁ ἀρχαιότερος μάρτυς, ὅστις διέσωσεν ἀρχαίας ἐπιγραφὰς τῆς Ἑλλάδος, εἶνε ὁ Κυριακὸς ἔξ Ἀγκῶνος. Ὁ περίφημος οὗτος περιηγητὴς παρέσχε βεβαίως μεγάλην ἐκδούλευσιν, διότι εἰς τὰ ταξιδιωτικὰ αὐτοῦ ἡμερολόγια ἔχει ἰχνογραφῆσαι καὶ ἀντιγράψει πολλὰ ἀρχαῖα μνημεῖα καὶ ἐπιγραφάς, αἵτινες ὀλίγον μετὰ τὸ ταξιδίον του κατεστράφησαν ὑπὸ τὴν τούρκικὴν κυριαρχίαν. Ἀστυχῶς τὰ πολύτιμα ταῦτα ἡμερολόγια δὲν ἔχουσι ἡμῖν πλήρως διασωθῆ, ἀλλὰ μόνον εἰς ἀποσπάσματα, τὰ ὅποια μέχρι τοῦδε μόνον ἐν μέρει ἔχουσι ἐκδοθῆ ἐκ τῶν ὡς τὰ πολλὰ εἰς ἰταλικὰς βιβλιοθήκας διατηρουμένων χειρογράφων². Ὅτι εἰς τὰ ἡμερολόγια ταῦτα ἢ εἰς τὰς ἰδιωτικὰς ἐπιστολάς διηγεῖται περὶ τῆς ἐπισκέψεώς του εἰς τὴν Ἑπειρον, θὰ ἀνακοινωθῆ ἐνταῦθα.

Ἡ πρώτη ἐπίσκεψις τοῦ Κυριακοῦ εἰς τὰς ἡπειρωτικὰς ἀκτὰς ἐγένετο κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1435—1436 καὶ περιγράφεται ἐν τῇ ταξιδιωτικῇ ἐπιστολῇ τῆς τετάρτης τῶν Καλενδῶν Ἰανουαρίου (= 29 Δεκεμβρίου) τοῦ 1435 ἐκ τῆς πόλεως Ἀκαρνανίας «ex Acarnania urbe» ἐκδοθείση ἐν

¹ Τὸ οἰκογενειακὸν του ὄνομα ἦτο Pizzicollì. Ἐγεννήθη εἰς Ἀγκῶνα τῆς Ἰταλίας περὶ τὸ 1391 καὶ ἀπέθανε εἰς τὴν Κρημώνα περὶ τὸ 1450. Δι' ἐμπορικὰς του ὑποθέσεις ἐταξίδευσεν πολλάκις εἰς τὴν Σικελίαν, τὰς Ἀδριατικὰς ἀκτὰς, τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς Μικρασιατικὰς ἀκτὰς. Κατὰ τὰ ταξιδεῖά του ταῦτα συνέταξεν ἡμερολόγια, ἐσχέδιασι μνημεῖα, ἀντέγραψεν ἐπιγραφὰς καὶ οὕτως ἀπέβη ἡ κυριώτερα πηγὴ τῆς ἀρχαιομαθείας κατὰ τὸν 15^ο αἰῶνα. Ἐγραφε λατινιστί. Τὰ ἔργα του ἐξεδόθησαν τρεῖς αἰῶνας μετὰ τὸν θάνατόν του. Πολλάκις λείπει ἐν αὐτοῖς ἡ κριτικὴ, ἀλλὰ μᾶς εἶναι σπουδαιότατα, διότι περιγράφουν μνημεῖα ἐξαφανισθέντα ἤδη.

Τὰ ἔργα του εἶναι τὰ ἑξῆς :

Kyriaci Angonitani. Itinerarium. ed. L. Mehus (Φλωρεντία 1742). Inscriptiones et epigrammata graeca et latina (Ρώμη 1747). Fragmenta cum notis P. Comptonii (Πέζαρον 1763). Ἐσχάτως ἀνευρέθησαν ἐν ταῖς Βιβλιοθήκαις τοῦ Βατικανοῦ, τῆς Νεαπόλεως καὶ τῆς Πάρμας ἀνέκδοτοι σημειώσεις του, ἰδίως λεπτομερῆς περιγραφή τῶν ἐρειπίων τῆς Κυζίκου, ἣν εἶχεν ἐπισκεφθῆ κατὰ τὰ 1431 καὶ 1444. Περὶ τούτου γράφει ἀρκετὰ καὶ ὁ ἀείμνηστος Λάμπρος ἐν Ἐπετηρίδι Παρνασσοῦ Τόμ. Ζ' σελ. 39.

Χρ. Σούλης

² Φιλολογίαν πρὸβλ. π. χ. παρὰ P. Mans. Ein Notizbuch des Cyriacus von Ancona aus dem Jahre 1436. Μόναχον 1913.

Kyriaci Anconitani Itinerarium ὑπὸ τοῦ L. Mehus (ἐν Φλωρεντία 1742 σ. 58 ἔξ.). Ὁ πλοῦς ἐγένετο ἀπὸ τῶν Γαδείρων διὰ τοῦ Καττάρου, Δυρραχίου, ἀκρωτηρίου τῆς Γλώσσης, πλησίον τοῦ ὁποίου τὸ πλοῖον κατέφυγεν εἰς τινα λιμένα ἕνεκα ἰσχυροῦ νοτίου ἀνέμου. Ὁ Κυριακὸς καὶ οἱ ἀκόλουθοί του ἐξήλθον ἐκεῖ εἰς τὴν ξηρὰν καὶ ἔσχον μεγάλην ἐπιτυχίαν εἰς τὸ κρηθῖον ἑλαφίον, ὅπερ περιγράφεται διεξοδικῶς. Ὁ περαιτέρω πλοῦς ἔφερεν αὐτοῖς δὴ τῆς Κερκύρας, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν ἠγγυροβόλησαν ἕνεκα τοῦ κινδύνου τοῦ λοιμοῦ, πρὸς τὸ Βουθρωτόν, ὅπου ἔφθασαν τῇ ἑβδόμῃ τῶν Καλενδῶν Ἰανουαρίου. Ἔπειτα προσθέτει :

Provehimur inde remis, et nostrum ad iter die noctuque placidi Neptuni liquidum fulcando campum Dodonaea secus littora Bargam, Phanarium Arnatiumque vidimus, et ad quintum denique Kalendas Januarii diem Dodonaeam ipsam venimus magnam, et nobilissimam sylvam, ubi insignem prope Nicopolim vetustissimam civitatem, et antiquissima procul vidimus magni vestigia Jovis. Postero quidem die prope Arachthi fluvii ostia amoeno superato remis ad IX. miliaria amne arboribus praetexti variis, varioque volucrum cantu, pisciumque saltu laetati, nec minus ea praeda, quam ductabat a rupibus astor, Acarnaniam tandem Arachtheam civitatem ipsam in ripa, quam tanto petivimus cursu, convenimus optimo iuvante Jove. Ubi postquam consedimus primarios inter quam primum vidimus splendidissimum juvenem Karolum praeclarae Neapolitanae Domus Tocchi generosissimam prolem, e inclytum Epirotarum, atque Serenissimum Regem, qui Thomam imprimis affinem, meque quanta hodie humanitate suscepit hisce non modo litteris οὐδ' εἴ μοι δέκα μὲν γλῶσσαι, δέκα δὲ στόματ' εἶεν plene satis mehercule dicere quivissem. Sed postquam magnam perambulavimus urbem, vidimus Acarnaniae vetustissimae civitatis egregias architectorum operibus portas, ac ingentia magnis, immanibusque congesta lapidibus moenia, statuasque arte conspicuas, et allatura vobis quinque nobilissima atticis litteris epigrammata. Sed iam vos valere opto, et tantum, viri suavissimi, vobis nostrae de navigationis cursu velut inter jocandum dixi.

Ex Acarnania Urbe, eo, quo ad eam venimus, die IV. Kal. Januarii 1435¹.

¹ Μετ: *Ἀναγόμεθα ἐκεῖθεν διὰ τῶν κρηθῶν καὶ πρὸς τὴν ἡμετέραν πορείαν ἡμέρας καὶ νυκτὸς τοῦ ἡσυχίου Ποσειδῶνος τὸ ὑγρὸν αὐλακίζοντες πεδίον παρά τὰς Ἀσδωναίας ἀκτὰς καὶ τὴν Πάργαν, καὶ τὸ Φανάριον καὶ τὸ Ἀρνάτιον (?) εἶδομεν καὶ

Ταῦτα περιέχει ἡ ἤδη τύποις ἐκδοθεῖσα ταξιδιωτικὴ ἐπιστολή. Αὕτη συμπληροῦται διὰ τῶν συγκεντρωθέντων συμβάντων τοῦ ταξιδίου τούτου ἐν τοῖς *Epigrammata reperta per Illyricum a Cyriaco Anconitano* ἐκδ. Moroni 1660 καὶ μετὰ ταῦτα. Ἐνταῦθα εὑρεται ὑπ' ἀριθμὸν 33 ἡ ἐπιγραφή CJG 1799 μετὸν τόπον τῆς εὐρέσεως *In Epiro apud Arechtheam Acarnaniam ad III Kal. Jan.*

Olympiadis autem DL III anno III. Ἀκολουθοῦσι n. 34=CJG 1803 *ad sacram aedem Sophiae*, n. 35=CJG 1802 *in alio lapide*, n. 37=CJG 1804 *in domo domini Thomasii Venerii viri magnifici*, n. 38=CJG 1798 *ad aulam regis.* Ἐπειτα ἀκολουθεῖ:

*Mœnia antiquissima urbis Acarnaniae in quo lapides mirae magnitudinis conspiciuntur*¹.

Ἐν τοῖς Ἐπιγράμμασιν ἀκολουθεῖ ἔπειτα:

Ad pridie Idus Ianuarias 1436 vidimus Nicopolim magnam in Epiro civitatem et ex cocto latere mœnia vetustate diruta, vidi- que Dodonaei Jovis delubrum multa collapsum vetustate: circum undique vidimus marmorea ingentia atque ornatissima aedificia (ἀκολουθεῖ ὁ ἀρ. 39=CJG 1817)².

τὴν πέμπτην τέλος πρὸ τῶν Καλανδῶν τοῦ Ἰανουαρίου ἡμέραν εἰς αὐτὸ τὸ Δοδωναῖον ἤλθομεν μέγα καὶ ὀνομαστότατον δάσος, ἔνθα περιφανῆ παρὰ τὴν ἀρχαιοτάτην Νικόπολιν πόλιν καὶ ἀρχαιοτάτα πλησίον εἶδομεν ἶχνη τοῦ μεγάλου Διός. Τὴν δὲ ἐπομένην ἡμέραν πλησίον τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Ἀράχθου, διὰ τῶν κοπῶν περὶ τὰ 9 γιλιόμετρα διὰ διαφόρων δένδρων παρυφισμένου καὶ ἐκ τοῦ ποικίλου τῶν πτηνῶν ἕσματος καὶ τοῦ πηδήματος τῶν ἰχθύων περιχαρεῖς καὶ ὄχι ὀλιγώτερον ἐκ τῆς λείας, τὴν ὁποίαν συνήθως ἔφερον ἀπὸ τῶν βράχων ὁ Κάστωρ (?), εἰς τὴν Ἀκαρνανίαν τέλος καὶ τὴν Ἀράχθειον πόλιν αὐτὴν ἐν τῇ ὄχθῃ, τὴν ὁποίαν διὰ τσαύτης πορείας ἐζητήσαμεν, ἤλθομεν τοῦ ἀρίστου Διὸς βοηθοῦντος. Ὅπου ἀφοῦ πρῶτον εἶδομεν τὸν λαμπρότατον νέον Κάρολον τὸν εὐγενέστατον γόνον τοῦ ἐνδόξου τῆς Νεαπόλεως Οἴκου Τοσσί καὶ ἐνδοξὸν τῶν Ἠπειροτῶν καὶ γαλιηνότατον βασιλέα, ὅστις τὸν Θεωρῶν ἐν τοῖς πρώτοις συγγενῆ καὶ ἐμέ, μεθ' ὁποῖας σήμερον φιλοπροσηγορίας ὑπεδέχθη οὐ μόνον διὰ ταύτης τῆς ἐπιστολῆς θὰ ἠδυνάμην μὰ τὸν Ἡρακλέα λίαν ἀρκούντως νὰ εἶπω. Ἄλλ' ἀφοῦ τὴν μεγάλην πόλιν διωδεύσαμεν, εἶδομεν τῆς Ἀκαρνανίας τῆς ἀρχαιοτάτης τὰς θαυμασίας διὰ τῶν ἀρχιτεκτόνων ἔργων πόλιν καὶ τὰ πελώρια τὰ διὰ μεγάλων καὶ υπερμεγέθων λίθων συντεθέντα τείχη καὶ τοὺς ἐκ τῆς τέχνης περιφανεῖς ἀνδριάντας καὶ τὰ πέντε γνωστότατα δι' ἄττικὸν γραμμάτων ἐπιγράμματα. Ἄλλ' ἤδη ἐπιθυμῶ νὰ ὑγιαίνητε, καὶ τοσοῦτον, γλυκύτατοί μου ἄνδρες, εἰς ὑμᾶς περὶ τῆς τοῦ ἡμετέρου πλοῦ πορείας, ὥσπερ μεταξὺ παιζῶν εἶπα».

Ἐκ τῆς πόλεως Ἀκαρνανίας τὴν 4ην πρὸ τῶν Καλανδῶν τοῦ Ἰανουαρίου ἡμέραν τοῦ 1436, καθ' ἣν εἰς αὐτὴν ἐφθάσαμεν».

¹ «Τείχη παλαιότατα τῆς πόλεως Ἀκαρνανίας ὅπου λίθοι θαυμαστοῦ μεγέθου διακρίνονται».

² Μετ. «Τὴν προτεραίαν τῶν Εἰδῶν τοῦ Ἰανουαρίου τοῦ 1436 εἶδομεν τὴν Νικόπολιν μεγάλην ἐν Ἠπειρῷ πόλιν καὶ πλίνθινα τείχη παλαιὰ κρηνησιαμένα καὶ εἶδον τοῦ Δοδωναίου Διὸς τὸν ναὸν ἐκ τῆς πολλῆς καταρρεῦσαντα παλαιότητος. Πέριξ πανταχοῦ εἶδομεν ἐκ μαρμάρου ἀποστίλβοντα καὶ τὰ μάλιστα κεκοσμημένα οἰκοδομήματα».

Τὰ τεῖχη τῆς Νικοπόλεως δηλαδή μακράν τινα ἔπαλξιν καὶ τινα τρίποδα ἔχει ἰχνογραφῆσαι κατὰ τὴν συνήθειάν του ὁ Κυριακός. Ἡ ἰχνογραφία του εὔρηται ἐπίσης μεταξύ τῶν ἰχνογραφιῶν τοῦ Giuliano da Sangallo ἐν τῷ Βατικανῷ Βαυβερνιανῷ Λατινικῷ Κώδικι 4424 καὶ ἔξεδόθη ἔξ αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Chr. Huelsen ἐν τῇ ἐκδόσει του τοῦ χειρογράφου τούτου (Λιψία 1910 σ. 40).

Ὁ ἡγεμὼν τὸν ὁποῖον ἐπεσκέφθη ὁ Κυριακός, εἶνε ὁ Κάρολος δεύτερος, ὁ ἀνεμὸς τοῦ τῆ 4^{ης} Ἰουλίου 1429 ἐν Ἰωαννίνοις ἀποθανόντος Καρόλου πρώτου, δούξ τῆς Λευκάδος καὶ Ζακύνθου, ὑπάρχου τοῦ βασιλέως Λαδισλαῦ τῆς Νεαπόλεως, ὅστις τῷ 1405 τὸ Ἀνατολικὸν καὶ τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ Αἰτωλίαν, τῷ 1418 πᾶσαν τὴν Ἠπειρον κατέλαβε μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ ἀλβανοῦ Μαυρίσκου. Ἐφερε τὸν τίτλον «δεσπότης Ρωμαίων», ἢ ἄγεγνή του, ἢ θυγάτηρ τοῦ δαεζὸς Νερίου πρώτου Ἀτζαϊόλι (Acciajoli) τῶν Ἀθηνῶν, τὸν τίτλον «βασίλισσα Ρωμαίων». Ἡ ἔδρα του ἦτο ὅτε μὲν ἐν Κεφαλληνίᾳ, Ἄρτη καὶ Λευκάδι, ὅτε δὲ ἐν Ἰωαννίνοις. Ἡ σχέσις του πρὸς τὴν αὐτὴν τῆς Φλωρεντίας ἰδιαζόντως καλὴ, ἰταλοὶ δὲ ἔμποροι ἐγένοντο δεκτοὶ ἐν τῇ αὐτῇ του. Ἐπειδὴ ὁ Κάρολος ὁ πρῶτος νόθους μόνον ἐγκατέλιπε, δηλαδή τὸν Μέμνονα, τὸν Ἡρακλῆ, τὸν Τύρνον καὶ τὸν Ὀυλιάνδον, ἐπῆλθον ἕριδες διὰ τὸν θρόνον. Οἱ νόθοι προσεχώρησαν τοὺς Τούρκους, οἵτινες τῷ 1430 εἶχον καταλάβει τὴν Θεσσαλονίκην. Ἐπολιορξήσαν τὰ Ἰωάννινα καὶ ἐκυρίευσαν αὐτὰ τῇ 9 Ὀκτωβρίου 1430. Οὕτως ἐκράτει ὁ Κάρολος ὁ δεύτερος ἀκόμη μόνον τὴν δεσποτείαν τῆς Ἄρτης γενόμενος φόρου ὑποτελῆς τοῖς Τούρκοις. Τῷ 1449 λίπτε ἔτι ἡ Ἄρτη καὶ ὁ Κάρολος ὁ δεύτερος ἀπέθανε τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1448. Διὰ πάσας τὰς λεπτομερείας πρβλ. Ἰωάννου Ρωμανοῦ Περὶ τοῦ δεσποτάτου τῆς Ἠπειρου. Κέρκυρα 1895.

Ὁ Κυριακὸς κατὰ τὴν ἐκ τῆς Ἑλλάδος ἐπιστροφὴν του ἤδη περὶ τέλη Ἀπριλίου ἐπανῆλθεν ἐκ Πατρῶν εἰς τὴν φιλόξενον αὐτὴν. Οὕτως εὔρηται ἐν τοῖς Epigrammata per Illyricum μεταξύ τοῦ ἀριθμοῦ 130 καὶ 131 μετὰ τὴν μνησίαν τῆς ἐπισκέψεως ἐν Καλαβροῦσι καὶ Πάτραις:

ad V Jd. Maii Acarnaniam revisi et ad Karolum Despotum me iterum contuli. Ad III Jd. per Astacora et Acherontem venimus Leucatam et vidimus Action nobilem et vetustissimam urbem, ubi navale ingens et memorabile bellum inter Aug. Caes. et M. Antonium Cleopatramque fuit ¹.

¹ Μετ: «Τὴν πέμπτην ἡμέραν πρὸ τῶν εἰδῶν τοῦ Μαΐου τὴν Ἀκαρνανίαν ἐπανεῖδον καὶ τὸν Κάρολον Δεσπότην πάλιν συνήντησα. Τὴν τρίτην πρὸ τῶν εἰδῶν διὰ τοῦ Ἀστακοῦ (?) καὶ τοῦ Ἀχέροντος ἤλθομεν εἰς τὴν Λευκάδα καὶ εἶδομεν τὸ Ἄκτιον

Ἀκολουθεῖ ἡ ἐπιστολή :

Karulo inclito Epirotarum regi... die 1436 ἐκδοθεῖσαι ὑπὸ Mehus εἰς τὸ Itinerarium.

Ἡ διαμονὴ τοῦ Κυριακοῦ φαίνεται ὅτι διήρκεσε μακρότερον χρόνον. Διότι ἡ ἀκόλουθος περιγραφή ἀλλεζοῦ κυνηγίου ἀποδεικνύει τὴν παρουσίαν του ἔτι κατὰ τὰς ἀρχὰς Σεπτεμβρίου καὶ ἀνέκδοτος ἐπιστολὴ ἐν Cod. Tarvis. communal. 483 φ. 90 ἀρχεται :

Cum exactis diebus non nullis, splendidissime rex Ausoniae, e Graecia ad patriam et inclitam maiestatem tuam remeaturus ad revisendum Karolum, despotum, me suam hanc Arachtheam ad autam contulisset καὶ ἀναφέρει ἔπειτα ὅτι ὁ Κυριακὸς ἐκεῖ ἔλαβε τὴν εἶδησιν τῆς κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ 1436 (16 Σεπτεμβρίου) γενομένης ἐναντίον τῶν Τούρκων μάχης¹.

Ἡ εἶδησις διὰ τὸ ἀλλεζὸν κυνήγιον εὑρηται ἐν κώδικι Tarv. φ. 121, ἐξ τοῦ ὁποίου μέρη ἔχουσιν ἐκδοθῆ ὑπὸ τοῦ Colucci, Antichità Picene XV.

Venatio Actiaca regia.

Quom ad VI iduum septembrium faustum Kyriacumque et B(eate) dei parentis M(ariae) virg. almae natalicium panegyricumque diem Karolus inclytus acharnanum princeps una dilectissimo suo cum nato Leonardo magna nobilium stipante caterva ex Acarnanea nobili regia sua oceanum petente Phoebo exeuntes Arachtheum per amnem et Ambraciacum aequor pheacea veloci bireme et plerisque cymbis deVecti Cynthia e coelo clara lampade comitante, lenis aspirantibus auris et nereidum omnibus iubilantibus nymphis ad eiusdem Ambraciaci sinus fauces ante diluculum applicuissent Actiaca demum ad litora Nicopolitanae civitatis Dodoneique nemoris in conspectu desilientes in solum.

Φ. 121 v.

Ad urgentem serenum pharetrigere dianae diem Jacobo Ruphu nobili pref(ecto) suo ex Italia Leucatem nuper adventante comperto, viro nempe venationis experto Actiacos illico per

ἔνδοξον καὶ παλαιστάτην πόλιν, ὅπου ἐγένετο μεγάλη καὶ ἀξιομνημόνευτος ναυμαχία μεταξὺ τοῦ Αἰγ. Καίσαρος καὶ Μ. Ἀντωνίου καὶ τῆς Κλεοπάτρας*.

¹ Μετ: «Ὅτε μετὰ πύροδον οὐ πολλῶν ἡμερῶν, ἐκλαμπρότατε τῆς Αὔσωνίας βασιλεῦ, ἐπανακάμπτων εἰς τὴν σὴν πατρίδα καὶ τὴν σὴν ἔνδοξον μεγαλειότητα, ἵν ἐπανίδω τὸν δεσπότην Κάρολον ἐπεσκέφθην τὴν Ἀραχθίαν ταύτην αὐλήν αὐτοῦ. — ἔμαθον ἐκεῖ τὴν κατὰ τῶν Τούρκων μάχην τὴν γενομένην τῇ 16ῃ Σεπτεμβρίου 1436»*.

campos et bina inter Actiaca nemora plerisque telis ceteris et venabulis armis muniti veloces et alcimos canes ac alipedes equos exercentes venatum iere et equidem bonis avibus duce Kaliope canente nostra nostram hanc in dianam brevem orationem protulimus.

Audi me o regina multi nominis ac Jovis filia, cursoria, sagittis gaudens, atque noctu ambulans etc. (προσευχὴ διὰ τὴν θήραν) tuamque felicitatem praesta (ἔπειτα ὑπάρχουσι δύο σελίδες ἀπεσπασμένα).

Φύλ. 24 v.

Athenim) vero postquam ad tris posteros dies myrthea Bonitianaque et alia eiusdem sinus littora perlegentes proximis plerisque silvis solerti venatione discussis quam plures setigeros apros praeda iuvenes principum ante ora duxere e quis itaque in primis alteram a canib(us) vivam abrectam trepidantem invenculam suam Karolus ipse genitor optumus et iucundissimus princeps L(eonardo) filio praedigno, de quo maxima vel omnis Karissimi parentis cura vigeat, antea e luco Catina Romano ad litus regia tentoria repetenti praedigne alacri pro munere destinarat. Verum equidem praeterea unum hoc minime praeterendum censuimus, quod nostros inter nautas quatuor animosos vidimus et memorabiles iuvenes, quos nuper abusque occiduis Massaliis littoribus ex antiqua Nicia magna animi et virtutis

¹ Met: «Ότε τὴν πρὸ τῆς 6ης τοῦ Σεπτεμβρ. εἰδὼν εὐτυχῆ Κυριακὴν τε καὶ τῆς Μακαρίας τῆς τοῦ Θεοῦ μητρὸς Παρθένου Μαρίας γενέθλιον καὶ πανηγυρικὴν ἡμέραν ὁ ἔνδοξος Κάρολος τῶν Ἀκαρνάνων πρίγκηψ ἡμῶν μετὰ τοῦ ἀγαπητοτάτου υἱοῦ Λεονάρδου μεγάλου τῶν εὐγενῶν πλήθους ἀκολουθοῦντος ἐκ τῆς ὀνομαστῆς Ἀκαρνανίας, τὸν Ὠκεανὸν ζητοῦντος τοῦ Φοῖβου ἐξερχόμενοι διὰ τοῦ Ἀράχθου ποταμοῦ καὶ τῆς Ἀμβρακικῆς θαλάσσης διὰ ταχείας Φαιακικῆς διήρους καὶ διὰ πολλῶν μικρῶν λέμβων κομιζόμενοι, τῆς Κυνθίας ἐκ τοῦ οὐρανοῦ λαμπρᾶς λαμπάδος συνοδευούσης, ἑλαφρῶν αὐρῶν πνευσῶν ὑπὸ τὰς λαχὰς τῶν Νηρηίδων νημφῶν εἰς τὸ στόμιον τοῦ αὐτοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου πρὸ τοῦ λυκαυγοῦς προσωρμίσθημεν καὶ τὰς Ἀκτιακὰς ἀκτὰς τῆς Νικοπόλεως καὶ τοῦ Δοδωναίου δάσους εἰς τὸ ἔδαφος πηδῶντες.

Τὴν ἐπείγουσαν αἴθριον τῆς φαιετοφόρου Ἀρτέμιδος ἡμέραν, μετὰ τοῦ Ἰακίβου Ρούφου, εὐγενοῦς ἐπάρχου ἐκ τῆς Ἰταλίας εἰς Λευκάδα πρὸ ὀλίγου ἐλθόντος ἀνδρὸς βεβαίως τῆς θήρας ἐμπείρου, συναντηθέντες ἀνά τοὺς Ἀκτιακοὺς καὶ ἀγροὺς καὶ ἀνά τὰ δύο Ἀκτιακὰ δάση διὰ πολλῶν βελῶν καὶ λοιπῶν κυνηγετικῶν ὀπλῶν ἐφοδιασμένοι ταχεῖς καὶ ἀλκίμους κύνες καὶ ταχεῖς ἵππους ἐξησκημένους ἔχοντες εἰς θήραν μετέβημεν καὶ δὴ ὑπὸ καλοῦς οἰωνοῦς τῆς ἀρχηγῆς Καλλιόπης ψαλλούσης ταύτην τὴν ζωηρὰν εἰς τὴν Ἀρτεμιν προσευχὴν εἶπαμεν :

Ἄκουσον, ὦ βασίλισσα πολλοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ Διὸς κόρη, δρομαία, ἡ χαίρουσα ἐπὶ τοῖς βέλεσι καὶ τὴν νύκτα ὀδεύουσα κτλ. καὶ τὴν ἀφθονίαν σου νῶ παράσῃς»

suae fiducia audientes, ut profunda undique maria legendi coralia gratia scanderent parvula scapha devectos Tyrrenum Libycum Sicanumque et Jonicum aequor transfretantes. Ceraunia nuper malefida passim Phaeaceaue et Chaonia littora perlegentes denique Leucatem et ipsum Ambraciacum sinum adventasse percipimus.

Nos vero iussu principum quom ad pridie idus Septembr. ad piscosum exiguum Heronesum quem prope Arachthei fluminis ostia Καρυζονήσιον vocitant, allaberemur inibi postquam per noctem membra quievimus sopnosque per littora culices inter infestos carpitantes. Venereo divo albescente die ad sacrum et conspicuum b. virginis sacellum quod plerique Graeca religione (φύλ. 125) monachi colunt, sacris de more principibus coram exactis breve hoc marmoreum ad pavementum epigramma antiquis et atticis quoque litteris Karolo ipso indicante rege comperimus Κλαυδία Βερονίκη sic sonant Latine: Claudia Veronice annorum XXIII salve¹.

¹ Μετὰ τρεῖς ἐπομένας ἡμέρας παρεπλεύσαμεν τὴν μωρσινοφόρον Βονδιτιανὴν καὶ ἄλλας τοῦ αὐτοῦ κόλπου ἀκτᾶς, οἱ δὲ νεανῖαι ἐκόμισαν οἷς λείαν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τοῦ πριγκητός πλείστους σκληροτριχούς κάκρους ἐκ τῶν πολλῶν ἐκεῖ πλησίον κειμένον δασῶν. ἅτινα ὡς ἐπιδέξιοι θηρευταὶ περιῆλθον. Ὅθεν δὴ ἐν πρώτοις αὐτὸς ὁ πατὴρ Κάρολος, ὁ ἀριστος καὶ χαριέστατος ἡγεμόν, τὴν ὑπὸ τῶν κινῶν ἐξελαθεῖσαν ζῶσαν σὺν ἄριστον ὡς δῶρον τῷ ἀνταξίῳ αὐτοῦ υἱῷ Λεονάρδῳ, ὅστις τὴν περὶ τοῦ τιμωτάτου πατρὸς μέριμναν περὶ πλείστου ἐπειεῖτο καὶ ἦλθε πρότερον ἐκ τοῦ δάσους πρὸς τὴν ἀκτὴν εἰς τὴν σπηλὴν τοῦ βασιλέως ἵνα τιμήσῃ τοῦτον. Ἀλλὰ φρονῶ οὐχ ἦτον ὅτι οὐδαμῶς δέον γὰρ παροραθῆ καὶ τοῦτο, ὅτι διεκρίναμεν μεταξὺ τῶν ἡμετέρων ναυτῶν τέσσαρας εὐτόλμους καὶ ἀξίους μνείας γασαν ας, παρ' ὧν ἐμάθομεν ὅτι ἤρχοντο ἐσχάτως ἐκ τῶν δουτικῶν μασσαλιωτικῶν ἀκτῶν, ἐκ τῆς ἀρχαίας πόλεως Νικαίας καὶ ὅτι ἐπεδείξαντο μεγάλην ἐτοιμότητα καὶ ἀνδρείαν κατερχόμενοι πανταχοῦ εἰς τὰ θαλάσσια βάρη πρὸς ἀλείαν κοραλλίον καὶ ὅτι ἦλθον ἐπιβαίνοντες μικροῦ σκάφους τὸ Τυρρηνικὸν καὶ τὸ Λιβυκὸν καὶ τὸ Σικελικὸν καὶ τὸ Ἴόνιον πέλαγος διαπλεύσαντες. Ἐσχάτως δὲ ὡς ἠκούσαμεν, τὰ κακόπιστα Κεραινεῖα ὄρη καὶ τὰς Φαιακικὰς καὶ Χαονικὰς ἀκτὰς παραπλεύσαντες ἔφθασαν τέλος εἰς τὴν Λευκάδα καὶ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον.

Ἡμεῖς ὁμῶς διαταγῇ τῶν πριγκητῶν ἐπλεύσαμεν τῇ παρομονῇ τῶν Εἰδῶν τοῦ Σεπτεμβρίου (= τῇ 12ῃ Σεπτεμβρίου) πρὸς τὴν ἰχθυοβριθὴ μικρὰν Ἠρόνησον(?). Ἡμεῖς παρὰ τὸ στόμιον τοῦ ποταμοῦ Ἀράχθου «Καρυζονήσιον» ὀνομάζετο, καὶ ἀνεπιδήσαντες ἐκεῖ διὰ νυκτός τὰ μέλη ἐπιζητοῦντες τὸν θινον παρὰ τὴν ἀκτὴν ἐν μέσῳ τῶν κακῶν κινούλων. Ἀρχομένης δὲ τῆς ἡμέρας Παρασκευῆς ἐν τῷ ἱερῷ καὶ ἐπιφανεῖ ναῷ τῆς Μακαρίας Παρθένου, τῷ τιμωμένῳ ὑπὸ μοναχῶν τινῶν τῆς Ἑλληνικῆς θρησκείας, ἐπετελέσαμεν κατὰ τὰ ἐκεῖ ἔθιμα τὴν ἱερὰν ἀκολουθίαν ἐνώπιον τῶν πριγκητῶν καὶ εὐρομεν ἐπὶ τοῦ μωρσινοφῶρου δαπέδου τὸ ἐπόμενον βραχὺ ἐπίγραμμα, γράμμασιν ἀρχαίοις ἀττικοῖς, ὅπερ ἔδραξεν ἡμῖν αὐτὸς ὁ βασιλεὺς Κάρολος· Κλαυδία Βερονίκη, λατινιστὶ δὲ Claudia Veronice annorum XXIII salve (ἔτῶν 24, γαῖος).

Φύλ. 125 v. A(tenim) vero N. interim socii et regii quidem ingenii ex aula famuli solerti ipso curante Antonello ἀρχιτρούκλιν quos iactis sub unda retiis pingues C. et varigenos pisces laquearibus ad principes laeti detulere, exinde ante sacrum sacro ipso in diversorio religioso eodem Aphrodisio die perinde ac monastico et religioso epulo sumto Arachtheam Acarnaneam ipsam regiam navigiis equisque mari terraque intercedentibus felicibus ipsis atque serenis sequuti regibus felicissime nostri quidem voti compotes remeavimus¹.

ΧΑΙΡΕ ΑΚΑΡΝΑΝΩΝ
ΕΥΔΑΙΜΩΝ
ΠΑΤΡΙΣ

Ἐν εὐφραδῆς δῶρον φιλοξενίας ἐγκατέλειπεν ὁ Κυριακὸς τότε ἐν τῇ αὐλῇ, τὸ ποίημά του εἰς τὸν πρίγκηπα Ἡρακλῆ, τὸ ὁποῖον περιέχει τὸ σημειωματάριον τοῦ Κυριακοῦ ἐκ τῆς Ἀγκῶνος τοῦ 1436 φύλ. 30^r καὶ ἐκ τοῦ ὁποῖου ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ P. Maas Beiträge zur Forschung. Studien und Mitteilungen aus dem Antiquariat Jacques Rosenthal I München 1913, 10:

Φύλ. 30^r.

Ἔστι δὲ καλὴ κῶμη ἐν ἀρχῇ τῆς Ἀχαΐας
εἰς Αἰτωλίαν πλῆσιον Ἀχελώου τὸν ποταμὸν
Ἀγγελοζιάστρον κάλουσιν εἴμορφον θεορίας.
Ἀττήν τοῦ Κάρολον πρότον μεγαλήτορα τίον,
Ἡρακλέα γεμοννεῖν ἠῆρα παῖδας μετὰ διό
Κάρολον μὲν τρίτον, τρίτον δὲ καὶ Λονιάσδον,
Θεοεῖδοι εἶσαν ὡσπερ παῖδες Πριάμοιο,
ἄριστοι καὶ εἰς πάντες εὐγενίας εὐεργέτοι
οἱ μὲ ποίαν εἰς φιλείαν εὐεργεσίαν δ' ἐν πλουσίῳ
οἴκῳ ἐπεδέξαν ρεῖα γραφεῖν οὐ δυνόμεν τοι :²

¹ Met: « Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξύ οἱ ἑταῖροι καὶ οἱ ὑπηρέται τῆς βασιλικῆς αὐλῆς ὑπὸ τὴν αὐτοκράτωρον φροντίδα τοῦ ἀρχιτρούκλινου Ἀντωνέλλου εἶχον κομίσαι μετὰ χαρᾶς πρὸς τοὺς πρίγκηπας τοὺς παχεῖς καὶ ποικιλογενεῖς ἰχθυεῖς, τοὺς ὁποῖους εἶχον ἀλιεύσει διὰ δικτύων, ριφθέντων εἰς τὴν θάλασσαν καὶ δι' ἀγιάστρων, εἶτα δὲ παρετέθη πρὸ τοῦ ναοῦ ἐν τῷ ἱερῷ ἐκείνῳ ἀναπαυτηρίῳ κατὰ τὴν αὐτὴν ἱερὰν Παρασκευὴν (Ἀφροδισίαν) ἡμέραν γεῦμα μοναχικὸν καὶ θρησκευτικόν, μεθ' ὃ ἐπεστρέψαμεν εὐτυχῶς εἰς τὸ Ἀράχθειον τῆς Ἀκαρνανίας βασιλικὸν μέγαρον διὰ θαλάσσης καὶ ξηρᾶς ἐπιβαίνοντες πλοίων καὶ ἵππων ἐν συνοδείᾳ τῶν εὐδαιμόνων καὶ γαληνῶν βασιλέων, ἀφ' οὗ ἐξεπληρώσαμεν τὴν εὐχὴν ἡμῶν ».

² Ἐτηρήθη ἡ ὀρθογραφία τοῦ πρωτοτόπου.

Ἔτι τὸ τρίτον ἔμεινεν ὁ Κυριακὸς ἐν Ἄρτῃ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ βασιλεως Καρόλου τοῦ δευτέρου. Τότε ἔγραψε τὴν ἐν κώδ. Tarvis. γράμ. 126 σωζομένην καὶ ὑπὸ τοῦ Colucci, Antichita Picene XV S. CX. ἐκδοθεῖσαν ἐπιστολὴν de morte Caroli regis.

ad XV Kal. Novembres Lucae Evangelistae Sⁱ sacrum venerationisque diem ex eadem Arachthea Astaico¹ Acarnanum regia Karolo inelyto principe adusque prid. Kal. Octobr. deuncto et Leonardo regnante regulo annuente una Hermodoro nostro comitante liberto Dodoneamque per sylvam Acheronthei ad fluminis ripas Dodonem antiquam venimus antiquissimo Dodonei Jovis oraculo memorabilem urbem. Ubi tam longaevae et almae suae veteritatis monumenta nonnulla nostra utique conspicit actas et inter potiora sua et turritis et mirificis moenibus non equidem exiguam partem extare comperimus. Itaque ad arcem, quam hodie accolae Roghum vocitant, Basilio amico veteri nostro favitante praefecto ad sacram eiusdem Evangelistae metropolytanam aedem vetusto in loculo sacrum suum revisimus et venerabile corpus nec non Annae almae virginis genetricis beatissimae pretiosum et honorabile caput ac recolendum Chrisostomi Joannis religionis nostrae per Graeciam doctoris et facundissimi Theophori pedem, quibus denique visis et alia inter sacra relicta nobis monumenta divum praedignissime veneratis, saonis et denique Graeco de more religiose peractis ad pacandum ejusdem Karoli principis pientissimi Manes hanc in eundem Lucam luculentissimum Evangelistam Latio idiamate piam horationem habuimus².

¹ Ἀνάγνωθι Astacora (?).

² Μετ : «Τῇ δὲ 15ῃ τῶν Καλενδῶν τοῦ Νοεμβρίου (=τῇ 18ῃ Ὀκτωβρίου), ἱερᾷ καὶ σεβαστῇ ἡμέρᾳ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκά. ὁρμηθέντες ἐκ τοῦ αὐτοῦ Ἀραχθείου Ἀχαρναικοῦ βασιλικοῦ μεγάρου, ἐνθα τὴν παραμονὴν τῶν Καλενδῶν τοῦ Ὀκτωβρίου (=30 Σεπτεμβρίου) εἶχεν ἀποθάνει ὁ ἐνδοξος ἡγεμὼν Κάρολος καὶ ἐβασίλευεν ἔκτοτε ὁ Λεονάρδος, ἤλθομεν τῇ ἐπιτεύσει τοῦ ἡγεμόνος καὶ τῇ συνοδείᾳ τοῦ πιστοῦ ἡμῶν Ἑρμοδώρου, διὰ τοῦ παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ Ἀχέρωντος κειμένου δάσους εἰς τὴν ἀρχαίαν πόλιν Δοδώνην, περίφημον διὰ τὸ ἀρχαιότατον τοῦ Δοδωναίου Διὸς μαντεῖον. Ἐκεῖ διακρίνει ἀκόμη καὶ ἡ σύγχρονος ἡμῶν ἐποχὴ μνημεῖά τινα τοῦ τόσου μακροῦ καὶ σεβασμοῦ αὐτῆς παρελθόντος, ἔμαθον δὲ ἐκεῖ ὅτι ἐκ τῶν λαμπροτέρων (μνημείων) αὐτῆς σφύζεται μέχρι σήμερον οὐχὶ μικρὸν μέρος τῶν θαυμασιῶν καὶ ὑπὸ πύργων περιβαλλομένων τειχῶν. Οὕτω δὲ ἐν τῇ πύργῳ, τὸν ὅποιον οἱ ἄνθρωποι ἰνομάζουν σήμερον Ρόγον(?), ἐπανείδον συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ ἀρχαίου ἡμῶν φίλου Βασιλείου τὸν ἐν παναρχαίῳ τόπῳ κείμενον ἱερὸν μητροπολιτικὸν ναὸν τοῦ αὐτοῦ Εὐαγγελιστοῦ καὶ προσεκύνησα τὸ πανσεβάσμιον σῶμα ἐτι δὲ καὶ τίμιον καὶ σεβαστὸν κάμα

Ἀκολουθοῦσι τρία ἰταλικά δεκατετράστιχα ποιήματα (σονέττα).

Τὴν αὐτὴν ἐν Δοδώνῃ ἐπίσκεψιν περιγράφει ὁ Κυριακὸς ἐν ἐπιστολῇ ἐπὶ ἡμερομ. 11 Ἰανουαρίου 1436, δημοσιευθεῖσα παρὰ *Mehus*, *Itinerarium* σελ. 66/7, ἣς τὸ περιεχόμενον συμπιπτει ἐν πολλοῖς πρὸς τὸ ἀνωτέρω ἀνομοιογενῶς κείμενον, ἐν τινι δὲ σημείῳ καὶ συμπληροῖ τούτο (σελ. 67): *Vidimus igitur in primis ad sacram Lucae Evangelistae sanctissimam aedem sacratissimum ab eo mortalibus nobis in solum relictum incorruptibile corpus atque Cri(sostomi) Antiochenaec ecclesiae Presbyteri sacrarum facundiae literarum sanctum et incorruptum pedem sacrumque Annae matris almae Virginis caput*¹.

τῆς μακαρίας Ἄννης τῆς μητρὸς τῆς Ἡσυχίας Παρθένου καὶ τὸν ἀξιοσεβαστὸν πόδα Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, τοῦ διδασκάλου τῆς θρησκείας ἡμῶν ἐν Ἑλλάδι καὶ εὐφραδοῦς Θεοφύρου. Εἶδον πάντα ταῦτα καὶ ἄλλα σφζόμενα ἱερὰ λείψανα τῶν ἁγίων εὐλαβῶς προσεκύνησα, τελεσθείσης δὲ ἱερᾶς ἀκολουθίας κατὰ τὰ θέσμια τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας πρὸς ἀνάπαυσιν τῆς ψυχῆς τοῦ θεοσεβεστάτου ἡγεμόνος Καρόλου ἐξεφώνησα εἰς λατινικὸν ἰδίωμα εὐσεβῆ λόγον πρὸς τιμὴν τοῦ πανευφήμου Εὐαγγελιστοῦ Λουκά».

¹ Μετ: «Εἶδον λοιπὸν ἐν πρώτοις ἐν τῷ ἱερῷ καὶ ἁγιωτάτῳ ναῷ τοῦ Εὐαγγελιστοῦ Λουκά τὸ ἐπ' αὐτοῦ καταλειφθὲν ἡμῖν τοῖς βροτοῖς ἱερότατον καὶ ἀδιάφθορον σῶμα ὡς καὶ τὸν ἱερὸν καὶ ἄφθαρτον πόδα τοῦ Χρυσοστόμου, Πρεσβυτέρου τῆς τῶν Ἀντιοχείων ἐκκλησίας, καὶ τὸ ἱερὸν κάρα τῆς σεβασμίας Παρθενομήτορος Ἄννης».

Σημ. Ἡ. Χ. Τὰ «Ἡπειρ. Χρονικά» χάριτας πολλὰς ὁμολογοῦσι πρὸς τοὺς κ. κ. Κ. Δουβουνιώτην καὶ Ἐρμ. Σκάσσην, καθηγητὰς τοῦ Ἀθηνῆσαι Πανεπιστημίου, συμβαλόντας τὸν μὲν εἰς τὴν εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἐκ τοῦ γερμανικοῦ ἀπόδοσιν τῆς διατριβῆς, τὸν δὲ εἰς τὴν μετάφρασιν τῶν πλειόνων λατινικῶν αὐτῆς περικοπῶν, τὰς ὑπολοίπους τῶν ὁποίων μετάφρασεν ὁ κ. Π. Βιζουκίδης.